

Venice International University

MANUZIO

*e la Rivoluzione
del Libro.*

1495 — 1515

sibile adire: ma anchora vn nobilissimo scul-
ptore de littere latine grace et hebraice chia-
mato M. Francesco da Bologna l'igeno delq
le certamēte credo che in tale exercitio nō tro-
ue vnaltro eguale Perche non solo le vsitate
stampe perfettamente se fae: ma etiam ha ex-
cogitato vna noua forma de littera dicta cui si
ua, o vero cācellaresca de la quale non Aldo
Romano, ne altri che astutamente hanno te-
rato de le altrui pēne adornarse, Ma esso M.
Francesco e stato primo inuenteore & designa-
toore . el quale e tuete le forme de littere che
mai habbia stampato dicto Aldo ha in taglia-
to, e la presente forma cō tanta gratia e venu-
state, quanta facilmente in essa se comprende.
Et p̄ che tutti semo humili & deuoti vassalli de
tua Excellentia. & alla nostra veia seruitu se
apertene sempre inuocare el felice auspicio de
te nostro Illustrissimo & clementissimo Prin-
cipe & a quello offerru e le primitie de le no-
stre exigue lucubratione. Per tal respecto
destinamo & dedicamo la presente op̄a a tua
Excellentia, non per cosa noua, ne conuenien-
te a quella, dedita nō a gli amoi osi stipendy,
ma a la militar disciplina, laquale con gli so-
clari & admirandi gesti in questo nostro secu-
lo sommamente amplifica, & adorna. Ma so-
lo per dar qualche cognitiōe a tua Excellen-

Il mondo del libro si divide in prima e dopo Aldo Manuzio: tra XV e XVI secolo a Venezia, viene messo a punto il libro come lo conosciamo oggi. Manuzio è il primo a stampare il frontespizio, a usare il logo editoriale, a numerare le pagine su entrambe le facciate, a importare dal greco punto e virgola, accento e apostrofo, a elaborare l'indice.

*È il primo vero editore della storia, in precedenza si può parlare soltanto di stampatori. Persona coltissima – conversava in greco antico – e imprenditore attento, nel 1495 comincia a pubblicare i classici greci in greco, sei anni più tardi esordisce con quelli latini e in volgare italiano. Il suo *Hypnerotomachia Poliphili* (1499) è considerato il libro più bello del Rinascimento, se non dell'intera storia editoriale: una vera e propria opera d'arte uscita dai torchi di stampa. La fama di Manuzio è tale che Erasmo viene a Venezia perché vuole che sia proprio lui a stampare gli *Adagia*.*

*Le innovazioni aldine spaziano anche nel campo dei caratteri. Assieme all'incisore Francesco Griffo, realizza un'elegantissima serie di caratteri greci, con segni d'interpunzione e legature. Quindi, nel 1496 rielabora il tondo romano per stampare un'opera dell'umanista Pietro Bembo: nasce così il Bembo, ovvero il carattere utilizzato per stampare l'opuscolo che state leggendo in questo momento. Il tondo aldino è ripreso da Claude Garamond a partire dal 1540 e nel 1932 da Stanley Morison per elaborare il *Times New Roman*; poiché i libri sono spesso stampati in Garamond e i gior-*

nali in Times, sussiste un legame diretto tra la stampa dei nostri giorni e quella veneziana di inizio Cinquecento.

Ancora non basta: sempre con Griffo, Manuzio inventa un carattere nuovo, il corsivo, e dal 1501 lo utilizza per stampare i classici in formato piccolo, esattamente come quello dei fogli che state tenendo in mano. Compagno così i «libretti portatili», come li chiama, noi però li diremmo tascabili. Rimpicciolire i libri al formato tascabile e stampare i testi senza i commenti, in precedenza immancabili, trasforma per sempre la lettura: da quel momento avviene nell'intimità, in silenzio, nel tempo libero e soprattutto per piacere. Manuzio in tal modo ha creato un bisogno: quello di leggere. Ciò lo rende simile a Steve Jobs, che non ha solo inventato l'iPhone, ma ha soprattutto creato il bisogno di usare un prodotto in precedenza inesistente.

Al di là del fatto che Aldo abbia reso il libro l'oggetto a noi familiare ancora oggi, la sua più importante rivoluzione è averci fatto capire che si legge per diletto.

Grazie Aldo.

Die Buchwelt teilt sich in eine Zeit vor und nach Aldo Manuzio: Zwischen dem 15. und 16. Jahrhundert wurde in Venedig das Buch, wie wir es heute kennen, entwickelt. Manuzio ist der erste, der die Titelseite druckt, das Verlagslogo verwendet, die Seiten beidseitig nummeriert, das Semikolon, den Akzent und den Apostroph aus dem Griechischen importiert und das Inhaltsverzeichnis entwickelt. Die runde Schrift, die für dieses Schriftstück verwendet wird, ist die Bembo, die 1496 entwickelt wurde. Ab 1501 druckt Manuzio die Klassiker in einem kleinen Format - genau wie das der Blätter, das Sie in der Hand halten - und erfindet eine neue Schriftart, die Kursivschrift, die Sie auf der ersten Seite sehen. Die Verkleinerung der Bücher auf Taschenformat und der Druck der Texte ohne die bis dahin unverzichtbaren Kommentare verändert das Lesen für immer: Es findet von nun an in der Intimität, in der Stille, in der Freizeit und vor allem zum Vergnügen statt. Manuzio hat damit ein Bedürfnis geschaffen: das des Lesens. Damit ähnelt er Steve Jobs, der nicht nur das iPhone erfunden hat, sondern vor allem das Bedürfnis nach einem zuvor nicht existierenden Produkt geschaffen hat. Abgesehen von der Tatsache, dass Aldo das Buch zu dem Gegenstand gemacht hat, der uns heute noch vertraut ist, besteht seine wichtigste Revolution darin, dass er uns bewusst gemacht hat, dass wir zum Vergnügen lesen.

Vielen Dank, Aldo.

The book world is divided into before and after Aldo Manuzio: between the 15th and 16th century in Venice, the book as we know it today was developed. Manuzio is the first to print the title page, to use the editorial logo, to number the pages on both sides, to import the Greek semicolon, accent and apostrophe, and to develop the index.

The round typeface used for this pamphlet is the Bembo, developed in 1496. From 1501, Manuzio printed the classics in a small format - exactly like the one on the pages you are holding in your hand - and invented the italic typeface, which you see on the first inside page.

Shrinking the books to pocket size and printing the texts without the previously unfailing comments transformed reading forever: from then on, it took place in intimacy, in silence, in leisure time and above all for pleasure. Manuzio thus created a need: that of reading. This makes him similar to Steve Jobs, who not only invented the iPhone, but above all created the need for a previously non-existent product. Beyond the fact that Aldo made the book the object we are still familiar with today, his most important revolution is that he made us realise that we read for pleasure.

Thank you Aldo.

Le monde du livre est divisé entre l'avant et l'après Aldo Manuzio : c'est entre le XVe et le XVIe siècle, à Venise, que le livre tel que nous le connaissons aujourd'hui a été mis au point. Manuzio est le premier à imprimer la page de titre, à utiliser le logo éditorial, à numéroter les pages des deux côtés, à importer du grec le point-virgule, l'accent et l'apostrophe, et à développer l'index. Le caractère rond utilisé pour cet opuscule est le Bembo, mis au point en 1496. À partir de 1501, Manuzio a imprimé les classiques en petit format - exactement comme celui que vous tenez dans votre main - et a inventé le caractère italique, que vous voyez sur la première page intérieure. Le fait de réduire les livres au format de poche et d'imprimer les textes sans les commentaires, qui ne manquaient pas auparavant, a pour toujours transformé la lecture : désormais, elle se fait dans l'intimité, dans le silence, dans le temps libre et surtout pour le plaisir. Manuzio a ainsi créé un besoin : celui de lire. Cela le rapproche de Steve Jobs, qui a non seulement inventé l'iPhone, mais a surtout créé le besoin d'un produit qui n'existait pas auparavant. Au-delà du fait qu'Aldo a fait du livre l'objet que nous connaissons aujourd'hui, sa révolution la plus importante est de nous avoir fait prendre conscience que la lecture est faite pour le plaisir.

Merci Aldo.

Kitap dünyası Aldo Manuzio'dan önce ve sonra olarak ikiye ayrılır: 15. ve 16. yüzyıllar arasında Venedik'te bugün bildiğimiz anlamda kitap geliştirilmiştir. Manuzio, başlık sayfasını basan, editör logosunu kullanan, sayfaları her iki taraftan numaralandıran, Yunanca noktalı virgül, aksan ve kesme işaretini ithal eden ve dizini geliştiren ilk kişidir. Bu broşür için kullanılan yuvarlak yazı karakteri 1496'da geliştirilen Bembo'dur. 1501'den itibaren Manuzio klasikleri küçük bir formatta basmış - tıpkı elinizde tuttuğunuz sayfalardaki gibi - ve ilk iç sayfada gördüğünüz italik yazı karakterini icat etmiştir. Kitapların cep boyutuna küçültülmesi ve metinlerin daha önce hiç eksik olmayan yorumlar olmadan basılması, okumayı sonsuza dek değiştirdi: o andan itibaren okuma, mahremiyet içinde, sessizlikte, boş zamanlarda ve her şeyden önce zevk için yapıldı. Manuzio'nun kitabı bugün hala aşına olduğumuz bir nesne haline getirmesinin yanı sıra en önemli devrimi, zevk için okuduğumuzu fark etmemizi sağlamasıdır.

Teşekkürler Aldo.

书籍世界被划分为前阿尔多·马努齐奥 (Aldo Manuzio) 时代和后阿尔多·马努齐奥时代：在15至16世纪期间，我们今天所熟知的图书在威尼斯诞生。马努齐奥是第一个印刷扉页，使用编辑标志，在正反两面编页码、引入希腊语分号、重音符号和撇号以及编制索引的人。这本小册子使用的圆形字体是1496年出现的Bembo 字体。1501年，马努齐奥将经典作品印刷成小尺寸——正如您手中所持的这本书一样。并发明了斜体字体，您在第一页内页看到的就是斜体字体。将书籍缩小到便于携带的口袋大小，并在印刷时摒弃了以往一成不变的注释，这一变革彻底改变了阅读的方式：从那时起，阅读成为独处之时、寂静之时、闲暇之时的娱乐活动。马努齐奥不仅使书籍成为我们今天仍然熟悉的形式，更重要的是，他让我们认识到，阅读可以是一种享受。正如史蒂夫·乔布斯不仅发明了iPhone，还创造了一种对这一新产品的需求一样，马努齐奥也创造了阅读的需求。

感谢阿尔多·马努齐奥。

De boekenwereld is verdeeld in vóór en na Aldo Manuzio: tussen de 15e en 16e eeuw werd in Venetië het boek zoals we dat nu kennen ontwikkeld. Manuzio is de eerste die de titelpagina drukt, het redactionele logo gebruikt, de pagina's aan beide zijden nummert, de Griekse puntkomma, accent en apostrof invoert en de index ontwikkelt. Het ronde lettertype dat voor dit pamflet is gebruikt is de Bembo, ontwikkeld in 1496. Vanaf 1501 drukte Manuzio de klassiekers in een klein formaat - precies zoals op de vellen die je in je hand houdt - en vond hij het cursieve lettertype uit, dat je op de eerste binnenpagina ziet.

Het verkleinen van de boeken tot zakformaat en het afdrukken van de teksten zonder het voorheen altijd aanwezige commentaar veranderde het lezen voor goed: vanaf dat moment gebeurde het lezen in intimiteit, in stilte, in de vrije tijd en vooral voor het plezier. Afgezien van het feit dat Manuzio van het boek het object maakte waarmee we vandaag de dag nog steeds vertrouwd zijn, is zijn belangrijkste revolutie dat hij ons deed beseffen dat we lezen voor ons plezier.

Dank je wel, Aldo.

本の歴史は、アルド・マヌーツィオ以前と以後に分けられる。アルド・マヌーツィオはイタリア人で、15世紀から16世紀に、ベネチアで活躍した。

現代でも、私たちが

使っている本の制作技術(編集・製本・装丁)を発明した。本のタイトルやページの印刷、編集とロゴの使用、両面ページ印刷、ギリシャ語からセミコロン、アクセント、アポストロフィなどを導入した。索引の印刷は、マヌーツィオが最初だ。

この小冊子に使われている丸い書体は、500年以上前の1496年に開発されたベンボフォントだ。マヌーツィオは、古典を手で持てるように小さなフォントも開発した。また最初のページに表示された、イタリック体のフォントも発明した。

本をポケットサイズに縮小するために、最後に必ずあった注釈を省いた。

そのおかげで、読書生活が一変した。読書は沈黙の時間、余暇の時間、親しみの時間になった。何よりも楽しみを生み出した。マヌーツィオの印刷革命は、人類に読書は喜びであり、楽しめるものであると気付かせた。アルドは、ステイブ”・ジョブズと同じ革新的な文化を世界史に残したのである。

ありがとう、アルド。

Ο κόσμος του βιβλίου χωρίζεται σε πριν και μετά τον Aldo Manuzio: μεταξύ του 15ου και του 16ου αιώνα στη Βενετία ανα-

πτύχθηκε το βιβλίο όπως το γνωρίζουμε σήμερα. Ο Manuzio είναι ο πρώτος που εκτύπωσε τη σελίδα τίτλου, χρησιμοποίησε το εκδοτικό λογότυπο, αριθμήσε τις σελίδες και στις δύο πλευρές, εισήγαγε την ελληνική άνω τελεία, τον τόνο και την απόστροφο και ανέπτυξε το ευρετήριο. Η στρογγυλή γραμματοσειρά που χρησιμοποιήθηκε για το φυλλάδιο αυτό είναι η Bembo, που αναπτύχθηκε το 1496, από το 1501 ο Manuzio τύπωσε τα κλασικά σε μικρό σχήμα - ακριβώς όπως αυτά που υπάρχουν στα φύλλα που κρατάτε στα χέρια σας - και επινόησε την πλάγια γραμματοσειρά, την οποία βλέπετε στην πρώτη εσωτερική σελίδα.

Η συρρίκνωση των βιβλίων σε μέγεθος τσέπης και η εκτύπωση των κειμένων χωρίς τα μέχρι τότε αδιάλειπτα σχόλια μεταμόρφωσε για πάντα την ανάγνωση: από τότε, η ανάγνωση γινόταν σε οικειότητα, σιωπή, στον ελεύθερο χρόνο και κυρίως για ευχαρίστηση. Πέρα από το γεγονός ότι ο Manuzio έκανε το βιβλίο το αντικείμενο με το οποίο είμαστε εξοικειωμένοι ακόμη και σήμερα, η σημαντικότερη επανάστασή του είναι ότι μας έκανε να συνειδητοποιήσουμε ότι διαβάζουμε για ευχαρίστηση.

Ευχαριστώ Aldo.

רחאלש מירפסה מלוע
כתב הנוש ויזונמ ודלא
וינפל היהש הזמ תילכ
16-הו 15-ה תואמה נייב
ותרוצ החתפתה, היצנווב
העבקהתהו רפסה לש

ויזונמ: מויכ התוא מיריכמ ונאש יפכ
רעשה דומע תא סיפדהש נושארה היה
עה תא רפסמ, הכירעה וגולב שמתשה
קיספ-הדוקנה תא אביי, וידיצ ינשמ דומ
חתפמ תא נכ ומכו, מיינוויה מיישרגהו
סיחנומה.

אזה זו תרבוהל שמשמה לוגעה נפוגה
תנשמ 1496 תנשב התופש Bembo-
ירפס תא ויזונמ סיפדה דליאו 1501
ומכ קוידב - נטק טמרופכ תוקיסאלקה
נפוגה תא איצמהו - סכדיבש מיפדבש הז
ימינפה דומעב תוארל ולכות ותוא, יוטנה
סיכ לדוגל מירפסה צוויכ. נושארה
תופטוש תורעה אלל מיטסקטה תספדהו
חצנל האירקה נפוא תא וניש, תובורמו
ישיא נפואב השחרתה איה דליאו נאכמ
השמישו יאנפה תועשב, הממדב, ימיטניא
דרוצ אופא רצי ויזונמ. האנהל רקיעב
המוד ותוא דפיה הז. אורקל דרוצה
איצמהש קר אלש הז נבומב סבוג ביטסל
אלש רצומב תולת רצי אלא, נופיאה תא
ודלאש הדבועל רבעמ. רבעב מייק היה
ונא ותוא קפחל רפסה תא דפה ויזונמ
רתויב הדכבנה ותמורת, מויה מיריכמ
ונתאנהל אורקל ונל רשפאש איה

ודלא דל הדות.

책의 세계는 알도 마
누치오 이전과 이후로
나뉩니다. 15-16세기
사이에 베니스에서 오
늘날 우리가 친숙히
알고 있는 책이 개발
되었습니다. 마누치오
는 최초로 제목과 페이지를 인쇄하
고 출판사의 로고를 사용했으며, 페
이지 번호를 양쪽에 삽입하고, 그리
스식 세미콜론과 악센트, 아포스트
로피를 도입하고 색인을 개발한 최
초의 인물입니다.
이 팜플릿에 사용된 둥근 서체는
1496년에 개발된 벰보(Bembo) 서
체입니다. 1501년부터 마누치오는
고전문학을 작은 크기로 인쇄하기
시작했는데, 그게 바로 여러분이 들
고 있는 지금 이 팜플릿과 완전히 똑
같은 크기입니다. 또한 첫 번째 내
부 페이지에 보이는 이탤릭체 서체
를 발명했습니다. 책을 휴대하기 편
한 크기로 축소하고, 그 전까지는 항
상 포함해왔던 주석 없이 텍스트만
인쇄한 것은 독서에 큰 변화를 가져
왔습니다. 그때부터 독서는 조용한
개인 시간이나 여유롭고 느긋한 시
간에, 무엇보다도 즐거움을 위해서
이루어지게 되었습니다. 마누치오는
독서의 필요를 만들었는데, 이는 스
티브 잡스와 비슷합니다. 잡스는 아
이폰을 발명했을 뿐만 아니라, 이전
에는 존재하지 않던 제품에 대한 필
요를 만들어냈습니다. 알도는 오늘
날에도 여전히 우리가 익숙하게 사
용하는 책의 형태를 만들어 냈을 뿐
만 아니라, 우리가 즐거움을 위해 책
을 읽을 수 있다는 사실도 깨닫게 해
주었습니다.

감사합니다, 알도!

Мир книг делится на «до» и «после» Альдо Мануцио: книга в том виде, в каком мы знаем ее сегодня, была создана в XV-XVI вв. в Венеции.

Мануцио был первым, кто напечатал титульный лист, использовал логотип редакции, пронумеровал страницы с обеих сторон; он же позаимствовал из греческого языка точку с запятой, ударение и апостроф, а также разработал форму оглавления.

Круглый шрифт *Verto*, которым напечатана эта брошюра, разработан в 1496 году. С 1501 года Мануцио печатает классику в небольшом формате – таком же, как в этом издании, и изобретает новый шрифт – курсив, который вы видите на первой странице.

Благодаря уменьшению книг до карманного размера и печати текстов без обязательных ранее комментариев, чтение изменилось навсегда: с этого момента люди читают в интимной обстановке, в тишине, на досуге и, прежде всего, для удовольствия. Мануцио, таким образом, создал потребность в чтении. Это делает его похожим на Стива Джобса, который не только изобрел iPhone, но и, прежде всего, создал потребность в ранее не существовавшем продукте. Помимо того, что Альдо сделал книгу такой, какой мы знаем её сейчас, он произвёл настоящую революцию, в результате которой люди смогли осознать, что чтение – это удовольствие.

Спасибо, Альдо!

باتكلام لواع مسقني
ويزونام ودل لب ق ام لى
ني نرق لانيب : مدع ب ام و
سداس ل او رشع س ما خ ل ا
م ت ، ةي قد نبل ا ي ف رشع
ه ف رع ن ام ك باتك ل ا ري و ط ت

ق ح ف ص ع ب ط ن م ل و ا و ي ز و ن ا م د ع ي . م و ي ل ا
م ق ر و ، ر ي ر ح ت ل ا ر ا ع ش م د خ ت س ا و ، ن ا و ن ع ل ا
د ر و ت س ا و ، ن ي ب ن ا ج ل ا ل ك ي ل ع ت ا ح ف ص ل ا
ة ط و ق ن م ل ا ة ز م ه ل ا و ة ط و ق ن م ل ا ة ل ص ا ف ل ا
ع ض و و ، ة ي ن ا و ن و ي ل ا ن م ا ي ل ع ل ا ة ل ص ا ف ل ا و
م د خ ت س ت م ل ا ر ي د ت س م ل ا ط خ ل ا . س ر ه ف ل ا
م ا ع ر و ط ي ذ ل ا و ب م ي ب ل ا و ه ب ي ت ك ل ا ا ذ ه ي ف
و ي ز و ن ا م م ا ق 1501 م ا ع ن م ا ر ا ب ت ع ا و ، 1496
ر ي غ ص ل ك ش ي ف ت ا ي ك ي س ل ك ل ا ة ع ا ب ط ب
ا ه ل م ح ت ي ت ل ا ق ا ر و ا ل ا ل ع ي ذ ل ا ل ث م ا م ا ت -
ه ا ر ت ي ذ ل ا ل ل ا ط خ ل ا ع ر ت خ ا و - ك د ي ي ف
ص ي ل ق ت ن ا . ي ل و ا ل ا ة ي ل خ ا د ل ا ة ح ف ص ل ا ي ف
ة ع ا ب ط و ب ي ج ل ا م ج ح ي ل ا ب ت ك ل ا م ج ح
ن ك ت م ل ي ت ل ا ت ا ق ي ل ع ت ل ا ن و د ب ص و ص ن ل ا
ي ل ا ة ا ر ق ل ا ت ر ي غ د ق ق ب ا س ل ا ي ف ة د و ج و م
ة ا ر ق ل ا ت ح ب ص ا ، ن ي ح ل ا ك ل ذ ذ ن م ف : د ب ا ل ا
ت ق و ي ف و ت م ص ي ف و ة ي م ي م ح ي ف م ت ت
. ة ع ت م ل ا ل ج ا ن م ة ي ش ل ك ل ب ق و غ ا ر ف ل ا
ا ذ ه و . ة ا ر ق ل ا ة ج ا ح : ة ج ا ح و ي ز و ن ا م د ج و ا ا ذ ك ه و
م ل ي ذ ل ا ز ب و ج ف ي ت س ل ا ه ا ب ا ش م ه ل ع ج ي ا م
ل ب ق ق ل خ ل ب ، ب س ح ف ن و ف ي ا ل ا ع ر ت خ ي
ن م ا د و ج و م ن ك ي م ل ج ت ن م ل ا ة ج ا ح ة ي ش ل ك
ل ع ج و د ل ا ن ا ة ق ي ق ح ي ل ا ة ف ا ض ا ل ا ب . ل ب ق
ي ت ح ه ف ل ا ن ا ن ز ا م ي ذ ل ا ة ي ش ل ا ب ا ت ك ل ا ن م
ك ر د ن ا ن ل ع ج ه ن ا ي ه م ه ا ل ا ه ت ر و ث ن ا ف ، م و ي ل ا
. ة ع ت م ل ا ل ج ا ن م ا ر ق ن ا ن ا

ودل أركش

Venice International University - VIU -

è un'istituzione unica nel panorama accademico internazionale. Fondata nel 1995 da Carlo Azeglio Ciampi, che ne è stato il primo Presidente, la VIU inizialmente riuniva cinque prestigiosi Atenei. Oggi associa 23 Università e Enti di Ricerca provenienti da varie parti del mondo, che condividono un campus comune sull'isola di San Servolo, nella serenissima laguna veneziana.

La VIU, insieme agli Atenei associati, affronta le nuove sfide globali - i cambiamenti climatici, lo sviluppo sostenibile, l'invecchiamento della popolazione, la crescita urbana, l'innovazione e le tecnologie, l'etica e i diritti umani, la tutela del patrimonio culturale, tangibile e intangibile - con approccio interdisciplinare e comparativo, affinando il pensiero critico degli studenti.

La missione della VIU è fornire agli studenti le chiavi di lettura per interpretare e comprendere il mondo di oggi, incoraggiandoli ad agire nel prosieguo della loro carriera senza perdere di vista l'obiettivo del bene comune.

23

24

11

10

13

12

14

4

1

2

3

5

6

7

8

9

17

16

18

19

1. CITTÀ METROPOLITANA DI VENEZIA
2. UNIVERSITÀ CA' FOSCARI VENEZIA
3. UNIVERSITÀ IUAV DI VENEZIA
4. UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI MILANO-BICOCCA
5. UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI PADOVA
6. SCUOLA UNIVERSITARIA SUPERIORE IUSS DI PAVIA

7. CONSIGLIO NAZIONALE DELLE RICERCHE, CNR
8. UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI ROMA "TOR VERGATA"
9. NATIONAL INSTITUTE FOR ASTROPHYSICS, INAF
10. KU LEUVEN
11. UNIVERSITY OF EXETER
12. UNIVERSITÉ DE BORDEAUX
13. UNIVERSITÉ DE LAUSANNE
14. LUDWIG MAXIMILIANS UNIVERSITÄT, MUNICH
15. UNIVERZA V LJUBLJANI

16. EUROPEAN UNIVERSITY AT ST. PETERSBURG
17. SABACI UNIVERSITY, INSTAMBUL
18. TEL AVIV UNIVERSITY
19. STELLENBOSCH UNIVERSITY
20. TSINGHUA UNIVERSITY, BEIJING
21. KOREA UNIVERSITY, SEOUL
22. WASEDA UNIVERSITY, TOKYO
23. BOSTON COLLEGE, MA
24. DUKE UNIVERSITY, NC

I Università Iuav
- - - di Venezia
U
- - -
A
- - -
V

Sabancı
Universitesi

 MINISTERO
DELLA
CULTURA

 CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA

*Si ringrazia
per il contributo
per la stampa di questo
fascicolo:*

Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale

*Questo stampato riproduce quanto
più possibile un originale di Aldo
Manuzio: il formato è quello in
ottavo utilizzato per i primi
libri tascabili, il carattere è
il tondo aldino. Lo scopo
è mettere in mano ai
visitatori qualcosa
che sia fisicamen-
te riconducibile
alla Venezia
del primo
Cinque-
cento.*

